

նաեւ երկու տողեր: Ընդարձակը 24 նշանա-
գիրներով կը տեսնուի Գերմանիա. Մանկտ
Գալէնի ձեռագիրն ունի 28, ուրիշ մը՝ 42,
Իսիդորի ձեռագիրն մէջ իբր 29, երեք ան-
գլխաքսոնական ձեռագիրներէն մին 33,
Երկրորդը՝ 34 եւ երրորդը 24 նշանագիրներ:
Hinckesի հրատարակած Փութարքներէն ա-
ռաջնոյն ընկերացած է տաղ մը, ուր մէկն
մի նշանագրի յատկացուած է քառեակ մը,
այժմ պահուած 29 քառեակ: Այս անհաւա-
սար թուերը ցոյց կու տան, որ սկզբնական
օրինակը, որ հաւանօրէն իբր 50 նշանագիր
կը պարունակէր, կը ճատուած է դարերու
ընթացքին օրինակողներու կողմէ հաւանօրէն
տեղւոյ անձկութեան պատճառաւ: Այդպիսի
օրինակներէն մին 16 նշանագրով հասած է
Սկանդինաւիա, ուրիշ մը՝ 24 նշանագրով՝
Գերմանիա. աւելի ճոխ եղած են Անգլիա
տարածուած օրինակները: Կան նաեւ օրի-
նակներ, որոնք սկիզբէն եւ վերջէն քաղուած
քանի մը նշանագիրներ կը պարունակեն.
Կան եւ այնպիսիներ, որոնք աջէն ձախ
գրուած են:

Սկզբնագիր օրինակը, ինչպէս ինձ կը
թուի, գրուած էր գոթերէն տառերով մա-
զազաթի վրայ, նոյն ինքն գոթական այբու-
բենին հնարող Մաշտոց վարդապետի ձեռ-
քով: Բնագրին լիզուեւ եղած է հայերէն: Այս
գոթերէն գրերով գրուած հայերէն բնագիրը
բնականաբար դազանիք պիտի մնար Գոթե-
րու. այս պատճառաւ ալ արտագրուած է
այն՝ ձեռքէ ձեռք առանց հասկնալու, իբրեւ
խորհրդական դազափարագիրներ. ապա երբ
փայտեայ, մետաղեայ եւ քարեայ ատաղձնե-
րու վրայ գծուեցան անոնք, ինչպէս գոթա-
կան նշանագիրները ենթարկուեցան ձեւա-
փոխութեան, նաեւ բնագիրը տուժեց իր ամ-
բողջութենէն անկմամբ գրերու կամ վրի-
պակ ընթերցմամբ: Աղաւաղումը կատա-
րեալ եղաւ, երբ Փութարքը նկատուեցաւ
ուսանական այբուբեն: Մէկ կամ միւս նշա-
նագրի յաճախակի կրկնումները կամ ջնջուած
են եւ կամ ձեւափոխուած, ինչ որ կը դժուա-
րացնէ բնագրին վերականգնումը համեմա-
տութեամբ օրինակներու, որոնք ուշ ժամա-
նակէ են, արդէն աղճատուած գազափարէ
արտագրուած:

Հակառակ օրինակներու կրած աղաւաղ-
ման հնարաւոր եղաւ վերականգնել այն տեղ
թաղնուած հայերէն բնագիրը իր ամբող-
ջութեան մէջ: Հայ բնագիրը ունեցած է իր

Վ Ո Ր Ր Ր < X Ր Ն X I Կ Վ
F U Th A R C(K) G W H N I Jod E P H v ?
W X Z T B M M I S R M
P? Z S T B E M L N G O D

Ֆուլման:

մէջ չորս նուիրական անուն (nomina sacra),
որոնք գրուած են պատուով. ասոնք են
ՔՍ, ՏՐ, ԷՄԼ (Էմանուէլ), ԱԾ: Հայերէն է
գիրը անգամ մը ներկայացուած է երկգիր՝
ij, իսկ «ընդ» յն. յհ հնչման համապատաս-
խանող ing, d գրի առջեւ եղած ind. ինկած
են տեղ տեղ գրեր. ուրիշ տեղեր վրիպակ
գրուած, դարձեալ կան նշանագիրներ, որոնց
հնչիւնը չէ ճշգրտուած: Այս տեղիքները կա-
րելի է վերականգնել յեցած հայերէն ըն-
թերցումի վրայ: Շատ աղաւաղուած եւ
սակաւաթիւ (գոնէ ինձ մատչելի) օրինակ-
ներու մէջ պահուած են 28—30 նշանագիր-
ներ: Կը գետեղեմ այս տեղ նախ վերակաղ-
մուած հայերէն բնագիրը, ապա անոր ներ-
քեւ ունի օրինակներու ընթերցումը լատի-
նական տառերով (տես պատկերը):

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
փ	ու	թ	ա	ց	ար	ու	ւ	ք	ա	ւ	ր	հ	ն	ե	լ	զ	Ք	Ս	
f	u	th	a	(tz)	a	r	(u)	k	a	w	r	h	n	i	j	l	z	X	S

20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
Տ	Ր	Է	Մ	Լ	ը	ն	դ	մ	ե	դ	Ա	Ծ
T	R	E	M	L	i	n	d	m	(ijz)	A	S	

33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	
յ	ա	ւ	ի	տ	ե	ա	ն	ս	յ	ա	ւ	ի	տ	ե	ն	ի	ց	
j	a	w	i	t	j	a	n	s	j	a	w	i	t	i	j	n	i	z

Թ. 5, 6, 8 դուրս ինկած են, a եւ u
գործածուած էին արդէն մէկ անգամ:
Թ. 10, որ x ձեւն ունի, մեկնուած է g.
կամ ձի աղաւաղումն է եւ կամ անոր տեղ,
որ արդէն գործածուած էր, ուրիշ գիր
գրուած:

Թ. 12 բնագրի մէջ լատ. P գրի նման,
բայց բոլորակը անկրկնաւոր. զոր կը համա-
րիմ կամ ունի R (r)ի սխալագրութիւնը եւ
կամ դիտմամբ ձեւափոխուած, վասն զի r
գործածուած էր անգամ մը (Թ. 7):

Թ. 15 բնագիրը այսպէս երկու գիր է՝
Կ, որ կը մեկնուի ij, ուստի ճշգրիւ հայ. Ե
տառին հնչիւնը:

Թ. 16 բնագիրն ունի հայ. մ տառի նման
աջ եւ ձախ առ ի շեղ գծիկներով նշանաձեւ
մը, որուն նշանակութիւնը չէ մեկնուած.
Եթէ ձախակողմեան դժիւր ջնջեմք, կը ստա-
նանք ունի Ի (i). հաւանօրէն սխալագրու-
թիւն:

Թ. 17 բնագրի մէջ յորսայս դարձած M,
զոր կասկածանօք կ'ուզուի p կարգաւ, կը
համարիմ գոթ.—յն. Շի մէկ սխալաձեւը:

Թ. 18 բնագրի մէջ ունի Կ ի նման վերի
եւ վարի ծայրերը եռաժանիներով նշանաձեւ
մը, զոր կը մեկնեն z. եւ կ'ենթադրեմ գոթ.
X (K) տառի նորաձեւութիւնը, ուստի հա-
մագոր. հայ. Գի:

Թ. 21 բնագիրը ունի ունի B (b), ա-
ռանց տարակուսի սխալագրութիւնը ունի
R (r) նշանագրին. r գործածուած էր Թ. 7
(հմտ. Թ. 12):

Թ. 25—27 բնագրին մէջ երկու կիսա-
բոլորակ, որոնցմէ մին դէպի աջ կը նայի եւ
միւսը անոր հանդուրձում՝ դէպի ձախ դար-
ձած է. ունեղէտք կը կարգան (i)n(g),
ուստի հոս իբր ind = and:

28—50 Hinckesի հրատարակած անգլո-
սաքսոնական տաղին մէջ⁷, որուն վերջին
մասը աղճատում կրած է, ունի նշանագիր-
ներս o (այլք oe, d, m), m (այլք o, oe),
ac (a), oesc (?) (հայ, ծ), yr (j), tis (t),
iolx (x), ston (s), gar (j), calc (?), z:
Ընթանալով այս մաշած հետքերով կը վե-
րականգնեմ վերջին պարբերութիւնը. «Վեղ
ա(ստուա)ծ. յաւիտեանս յաւիտեանս»:

Սկզբնագրին մէջ գոթերէն այբուբենի
25 նշանագիրներէն 19 մէկ կամ աւելի թուով
գործածուած են. դուրս մնացած են b, (g),
q, p, o եւ hw գրերը: Թէ ինչպէս տառա-
դարձուած էին ը, ծ եւ g գրերը, չեմ կրնար
ճշգրիւ ըսել, բայց կ'երեւայ թէ եղած են՝
g = z, ծ = s, իսկ ը = i կամ j:

4.
«Փութարքի» գծութիւնը ունի գրերով,
եւ այս նշանագիրներու սերտ աղերսը գոթա-
կան ազդարեալի հետ թոյլ կու տան մեզի
անոր հեղինակը անուանելու Մաշտոց, որ
հնարին էր եղած գոթական ազդարեալին:
Հայերէն բնագրի դասական կնիքը աներկբայ
հաւանօրէն ձեւափոխուած էր:

⁷ Faulmann, 179.

կը հաստատէ մեր հաւաստումը: Առիթը, որ
յորդորած է Մաշտոց վարդապետը գրելու
տողերս, ընծայած է անշուշտ Բենիամին
երէց: Կը համարիմ, թէ երբ Մաշտոց կա-
տարեց այն երէցի խնդիրը, ընձեռեց ա-
նոր գոթական աղիարեալը, Բենիամին մեկ-
նելէ յառաջ խնդրած ըլլայ վարդապետին
օրհնութեան գիրը նոյն նորագիւտ նշանա-
գիրներով եւ Մաշտոց տուած ըլլայ ինքնա-
գիր, իւրազիւտ գոթական տառերով այս
թանկագին տողերս իբրեւ մաղթանք նորո-
գատուր աղիարեալի բարեվայելումի եւ նոր-
սկիզբն գրականութեան դէպի բարձրական
նպատակ յառաջադէմ բարգաւաճումի —
«փութարեալ օրհնելի դժբիտոս» բանիւ եւ
գրով:

Մաղթանքովս միաժամանակ խրախոյս
կը կարգայ Գոթերուն «օրհնելի դժբիտոս Տէր
Էմանուէլ ընդ մեզ Աստուած»: այսինքն
դաւանիլի դժբիտոս հաւասար եւ համա-
գոյակից Հօր, ձայնակցութեամբ կաթողիկէ
Եկեղեցոյ. ուստի կոչ մը ուղղուած արիա-
նոսեան Գոթերու:

Մաղթանքս գրուած էր հայերէն՝ գոթա-
կան տառերով. ուստի այն թէեւ ըստ իմաս-
տին անմատչելի պիտի մնար Գոթերուն,
բայց գիտէին անոնք թէ ըրիւմ է բարեգործ
սրտէ եւ գրի առնուած սուրբ վարդապետէ
իրեւ առաջին գրուածք նորատուր գոթերէն
իրեւ առաջին գրուածք նորատուր գոթերէն
գրերով, իբրեւ հիմ գոթական գրականու-
թեան: Եւ գոթ ժողովուրդը երախտագէտ
սրտով ընդունեցաւ զայն իբրեւ թանկագին
ընծայ եւ նուիրական յիշատակ: Բազմացոյց
զայն պնակիտներու վրայ, փայտեայ կամ
մետաղեայ, եւ կրեց իր սրտի մօտ իբրեւ
պահպանակ, կղարթ եւ համայիլ, ամենազօր
ընդդէմ երեւելի եւ աներեւոյթ թշնամիներու:
Պահպանադիրս իր անմատչելի բնա-
գրով ընդունելութիւն գտաւ թէ քրիստո-
նեայ եւ թէ հեթանոս Գոթերու քով. եւ ա-
նոնց ընթացած հետքով տարածուեցաւ աշ-
խարհէ աշխարհ, դարէ դար իբրեւ ազգային
աւանդ, նուիրական յիշատակարան:

Փութարքի տարածումը կարող է ցոյց
տալ մեզի Արեւելեան Գոթերու ընթացած
ճանապարհը 420էն ետքը: Գոթ ժողովուրդը
մնաց Արեւելեան Հռոմէական պետութեան
մէջ ցորբան գոյութիւն ունէր հոն գոթական
բանակը: 471ին, երբ Ասպար եւ Արգարուր,
գոթական բանակին հօր ներկայացուցիչ-
ները, սպանուեցան լեւոն Ա. կայսեր հրա-

